

jaar na zijn overlijden. Aangetroffen DNA-sporen moeten worden uitgewist na 30 jaar of, indien de deskundige een DNA-profiel kon ontwarren, onmiddellijk na de definitieve uitspraak.

De centralisatie van DNA-gegevens in gegevensbanken van het NICC heeft echter een keerzijde. Voor een tegenexpertise kan de verdachte slechts kiezen uit een beperkte kring van deskundigen, verbonden aan een erkend laboratorium. De vraag rijst of deze deskundigen, die ook analyses verrichten voor het parket, zich voldoende onpartijdig kunnen opstellen en bereid zijn eventuele structurele gebreken in het NICC aan de kaak te stellen. Voorts kan de verdachte geen externe deskundige inschakelen om na te gaan of zijn DNA-stalen tijdig werden vernietigd. Moet de verdediging niet meer munitie krijgen om de stevige NICC-burcht te bestoken?

Bart DE SMET

Jeugdbescherming en bijzondere jeugdzorg

OPVANG VAN WEGGELOPEN JONGEREN

De problematiek van het weglopen is recent opnieuw onder de aandacht gekomen, naar aanleiding van de zaak van de verdwenen en vermoorde meisjes. De schok die de 'zaak-Dutroux' in onze samenleving teweegbracht plaatste de problematiek van geweld en misbruik t.a.v. kinderen en jongeren hoog op de agenda. Van alle betrokken instanties (politie, justitie, hulpverlening, onderwijs, ...) wordt verwacht dat men alle mogelijke signalen die kunnen wijzen op misbruik en geweldpleging, ernstig neemt. Door de gebeurtenissen wordt het 'vermist' zijn van een kind of een jongere als een belangrijk potentiële aanwijzing gezien voor misbruik of geweld. Om verdwenen of vermiste kinderen op te sporen wordt daarom een heel arsenaal aan middelen ingezet: de politionele en justitiële instanties worden geresponsabiliseerd, de media worden gemobiliseerd en er werd een Europees Centrum voor Vermiste Kinderen opgericht.

Een verhoogde waakzaamheid... met keerzijden

In juli 1997 werd door het Ministerie van Justitie een nieuwe richtlijn uitgevaardigd m.b.t. de opsporing van vermiste personen. De belangrijkste elementen uit deze richtlijn zijn:

- een betere coördinatie o.m. via de aanstelling van referentiemagistraten;
- een efficiëntere aanpak op het niveau van de opsporing en het onderzoek. De richtlijnen bevatten een hele reeks tips en richtlijnen m.b.t. het onderzoek, verhoor, contacten met de media, ...;
- een betere opvang van de familieleden en slachtoffers.

Elke vorm van 'verdwijning' wordt ernstig genomen, maar voor het adjectief 'onrustwekkend' werden bepaalde criteria omschreven: leeftijd (-13 jaar), graad van zelfredzaamheid, medische afhankelijkheid, een vermoeden van levensbedreigende situatie, verdacht gezelschap, gevaar voor derden, onverklaarbare afwezigheid.

Ook wanneer er duidelijke aanwijzingen zijn dat een jongere is weggelopen, zal dit gedrag in vele gevallen onder deze criteria ressorteren, zeker wanneer de jongere langer dan één dag of enkele dagen zonder nieuws wegblijft.

De verhoogde waakzaamheid van politie en gerecht heeft echter t.a.v. weggelopen jongeren ook enkele mogelijke keerzijden. Wanneer een vermiste jongere immers een (minderjarige) wegloper blijkt te zijn, ontstaat bij de opsporingsdiensten de neiging om de zaak als 'opgehelderd' te beschouwen en de jongere meteen terug naar het gezin te brengen (de plaats waar zij horen te verblijven). M.a.w., het ophelderen van verdwijningszaken mag niet leiden tot het bagatelliseren van de problematiek van weggelopen jongeren, noch tot een morele druk op kinderen en jongeren die hen weerhoudt van het geven van duidelijke signalen i.v.m. de problematische (gezins)situatie waarin zij leven. Dit geldt ook t.a.v. de betrokken ouders, die het weglopen van hun kind meestal als onrustwekkend, bedreigend

of beschuldigend zullen ervaren. Beiden – zowel de wegloper als de ouders – hebben recht op hulpverlening en bijstand. Daarom is het o.i. noodzakelijk dat er een goede samenwerking en verstandhouding is tussen de hulpverleningsorganisaties enerzijds en de justitiële en politionele instanties anderzijds.

‘Weglopen’ is een signaal

Weglopen is een gedrag, dat zeer verschillende vormen kan aannemen (b.v. weglopen van huis, weglopen uit een instelling, weglopen voor één dag, weglopen naar het buitenland, ...) en dat ingegeven kan zijn door zeer verschillende motieven (conflicten in het gezin, depressie, problemen op school, ...). Bij het zoeken naar gepaste antwoorden op vragen en behoeften van weglopers en hun omgeving (in de eerste plaats de ouders), dient men daarom steeds te vertrekken van de context en de motieven. Weglopers lopen immers in de eerste plaats weg van problemen of een voor hen onhoudbare situatie. Het weglopen naar iets (b.v. avontuur, spanning, een duidelijke oplossing) komt zeer zelden voor. Het weglopen moet gezien worden als een signaal dat in elk geval ernstig dient genomen te worden.

De achterliggende problematiek en de beleving van het weglopen is – zowel voor de jongere zelf als voor de ouders – niet verschillend naargelang de jongere minderjarig of meerderjarig is. Op juridisch vlak bevindt een minderjarige wegloper zich echter in een totaal verschillende situatie, waardoor de gevolgen van het weglopen zwaarder zijn.

– Over een minderjarig kind behouden de ouders uiteraard het volle *ouderlijk gezag*, dat een "recht op bewaring" inhoudt. Wanneer het weggelopen kind niet meer naar huis terug wil, kunnen de ouders klacht neerleggen bij politie of rijkswacht.

– Een minderjarige heeft heel wat minder mogelijkheden om eigen *bestaansmiddelen* te verwerven. Hij heeft geen recht op het Bestaansminimum en de kans dat het OCMW andere financiële hulp biedt is gering.

– Minderjarigen zijn nog onderworpen aan de *leerplicht*. Een niet te onderschatten probleem van weglopers is dat zij niet alleen van huis weggaan, maar meestal ook de band met de school doorknippen. Uit een Nederlands onderzoek blijkt dat 2/3 van de jongeren die ten tijde van het weglopen op school zitten, daarna zijn opleiding afbreekt. Meer dan de helft haakt daarna zelfs definitief af.

– Een minderjarige wegloper plaatst de *hulpverlener*, waarmee hij contact heeft ook voor juridische en deontologische vragen. Strikt juridisch gezien heeft een hulpverlener i.v.m. een weggelopen minderjarige een soort meldingsplicht t.a.v. de ouders (rechtstreeks of onrechtstreeks via de politie), vermits zij het zijn die het wettelijk bewaringsrecht hebben. Onttrekt hij zich aan deze plicht, dan bestaat de mogelijkheid dat de ouders klacht neerleggen wegens 'ontvoering van minderjarigen'. Hoe met dit juridisch probleem in de praktijk wordt omgegaan behandelen we verderop.

Weglopen uit voorzieningen Bijzondere Jeugdbijstand

Wanneer een geplaatste minderjarige wegloopt uit de instelling dan heeft dat weglopen ook dikwijls een signaalfunctie: onvrede met het geplaatst zijn op zich, zich onheus behandeld weten, emotionele ontreddering, uitzichtloosheid, conflicten In wezen is er geen verschil met het weglopen van thuis ook niet in de vormen die het weglopen aannemen. Bij het probleem van het weglopen zijn echter doorgaans meerdere (on)zingevers betrokken: de minderjarige, de instelling, de ouders, de jeugdrechter....

Meer dan dit wellicht bij weglopen van huis het geval is, is weglopen uit een instelling soms terug te brengen tot 'op stap gaan'. Ook dit weglopen is echter niet zonder risico, zowel wat het gedrag betreft dat de minderjarigen hierbij aannemen als de ver- en uitlokkingen en de bedreigingen waarmee ze kunnen geconfronteerd worden.

Elk weglopen uit een instelling als 'onrustwekkend' opvatten houdt, gelet op de omvang

van de politionele administratieve procedure, het risico in dat de formele procedurale zorg goed wordt waargenomen maar de verzorging van het weglopen zelf, – waarom en hoe kan het voorkomen worden? –, minder aandacht krijgt. Weglopen vraagt een geïndividualiseerde benadering, een benadering die niet kan vervangen worden door een systeem, hoe dienstig dit systeem in bepaalde gevallen ook mag zijn. Of het dienstig is of kan zijn is precies onderwerp van de individualisering.

Weglopers hebben recht op hulp en bijstand

Wanneer weglopers zich bij een hulpverleningscentrum aanmelden, blijkt meestal dat zij geen concrete verwachtingen hebben naar de onmiddellijke toekomst. De bedoelingen die jongeren hebben met de stap van het weglopen, zijn vaak zeer vaag en negatief geformuleerd: ze weten wel wat ze niet willen, maar wat ze wel willen blijft onduidelijk. Vaak duiken er, na het zetten van 'de stap', ook schuldgevoelens op en vooral een grote onzekerheid: wat nu?

De hulpverlening die aan weglopers wordt geboden dient daarom te vertrekken van enkele belangrijke uitgangspunten:

- In wegløopsituaties is steeds 'directe hulpverlening' noodzakelijk. Dit vergt in elk geval de nodige *flexibiliteit* inzake openingsuren, beschikbaarheid van hulpverleners, *bereikbaarheid*, *toegankelijkheid* en bekendheid van eerstelijnsdiensten (b.v. Jongeren Advies Centra). Wanneer een wegloper zich aanmeldt is het belangrijk om in het *eerste gesprek* een duidelijk beeld te krijgen van de situatie waarin de jongere zich bevindt. Er wordt vooral concreet ingegaan op de (recente) gebeurtenissen en de reden van het weglopen.

- Omdat de meeste weglopers in een conflictsituatie zitten met de ouders, is het belangrijk om hen duidelijk aan te spreken vanuit het *jongerenstandpunt*. Eens de stap gezet naar het weglopen, kunnen jonge weglopers omwille van hun problemen en de schuld- of schaamtegevoelens, allerlei weerstanden opbouwen t.a.v. de hulpverleningsdiensten. Die behoren immers toe aan de

wereld van ouders en volwassenen, waarmee ze in een conflictsituatie verkeren. Om deze weerstanden te helpen overwinnen is het belangrijk dat zij terecht kunnen bij een jongeren-specifieke dienst zoals het JAC.

- De eerste opgave voor de hulpverlening bestaat erin om de (extra) *negatieve consequenties* die het weglopen voor de jongere kan hebben, te *voorkomen*: afhaken op school, verlies van vrienden, extra-barrières in de relatie met de ouders, onmogelijkheid om zelfstandig te wonen, enz..

- Het mogelijk *herstel van het contact* met de ouders is in de hulpverlening aan weglopers steeds het eerste centrale thema. Wanneer uit het eerste gesprek blijkt dat de jongere het nog enigszins ziet zitten om naar huis te gaan, wordt dit in ieder geval gestimuleerd. Wanneer de jongere terug naar huis keert is het in elk geval van belang om (de dag erna) de 'hulpverleningsdraad' weer op te nemen. De hulpverlening is met een eventuele terugkeer naar huis zeker niet afgesloten. Het herstel van contact met de ouders – zeker in de vorm van het 'terug naar huis gaan' – kan voor de jonge wegloper ook zeer problematisch zijn: angst om opnieuw met zware problemen (de oorzaken van het weglopen) geconfronteerd te worden, angst voor represailles, een vaste wil om niet terug te keren, ... Er kunnen zeer valabele redenen zijn om het contact-herstel niet meteen als doel voorop te stellen: de ernst van de probleemsituatie (b.v. mishandeling), het feit dat de jongere reeds meermaals is weggelopen, de leeftijd van de jongere, enz....

- Weglopen is een signaal dat wijst op soms ernstige problemen of conflictsituaties. Tegelijk zit de jongere na het weglopen met heel wat angst en de onzekerheid m.b.t. de (onmiddellijke) toekomst.

Daarom is het van zeer groot belang om na de aanmelding een *rust- of overwegingsperiode* in te bouwen, die moet toelaten om samen met een hulpverlener alle elementen op een rijtje te zetten. Tijdens deze periode zou de jongere de garantie moeten krijgen dat er geen inmenging gebeurt vanuit politie of justitie (zie verder).

Problemen m.b.t. tijdelijk onderdak

Wanneer een onmiddellijke terugkeer naar huis niet mogelijk, niet aangewezen of door de jongere niet gewenst is, dient er een geschikt onderdak gevonden te worden, minstens voor enkele dagen. Voor sommige weglopers (b.v. wanneer mishandeling aan de basis ligt) heeft dit onderdak ook de betekenis van een 'veilig adres', vergelijkbaar met het aanbod van de vluchthuizen voor mishandelde vrouwen. Voor minderjarige weglopers loopt dit zoeken van een onderdak niet van een leien dakje.

De residentiële opvangmogelijkheden van de Bijzondere Jeugdbijstand kunnen slechts gemobiliseerd worden wanneer de probleemsituatie van de wegloper aanleiding geeft tot een tussenkomst van de plaatsende instanties, een Comité voor Bijzondere Jeugdzorg of een Jeugdrechtsbank. Het is overigens onjuist om deze vraag naar onderdak voor een wegloper te omschrijven als een vraag tot 'plaatsing'. Vanuit het Algemeen Welzijnswerk worden t.a.v. minderjarige weglopers uiteenlopende creatieve oplossingen gezocht. JAC's doen – zij het in de laatste jaren in mindere mate – beroep op gastgezinnen, die voor zulke vormen van tijdelijke opvang een kamer vrijhouden. In de Opvangcentra voor Jongeren en de Crisisopvangcentra werden vroeger enkele residentiële plaatsen voorbehouden voor minderjarigen, met financiering vanuit de Bijzondere Jeugdbijstand. Deze mogelijkheid is echter weggevallen.

Sommige centra grijpen dan naar *ad hoc*-oplossingen zoals: een eigen crisiskamer op het JAC, afspraken met jeugdherbergen of jeughotels, overnachting bij vriend(in) of familielid, enz.

Het vinden van een geschikt onderdak voor minderjarige weglopers is in essentie ook een financieel probleem. De minderjarige zelf heeft meestal geen bestaansmiddelen, de overheid financiert zulke vormen van opvang niet (tenzij via de Bijzondere Jeugdbijstand) en de OCMW's zijn niet erg geneigd om zulke opvangvormen te financieren. Het protocolakkoord dat de tussen de residentiële

centra voor thuislozenzorg en de OCMW (vertegenwoordigd door de afdeling maatschappelijk welzijn van de Vlaamse Vereniging van Steden en Gemeenten) is afgesloten, heeft ook geen betrekking op 'alleenstaande minderjarigen'.

Samenwerking tussen welzijn en politie/justitie

M.b.t. de problematiek van weggelopen jongeren raken welzijn en justitie (politie) elkaar op twee vlakken:

1. De opsporingsdiensten rekenen op de medewerking van hulpverleningsdiensten i.f.v. het ophelderen van verdwijningszaken. In sommige – zij het uitzonderlijke situaties – kan dit leiden tot deontologische problemen voor de hulpverlening (o.m. in het kader van het beroepsgeheim).

2. De politionele en justitiële instanties hebben de opdracht om de jonge wegloper én de ouders op een gepaste wijze te verwijzen naar de hulpverlening. T.a.v. een minderjarige wegloper zouden zij het autonoom recht op hulp mee kunnen waarborgen.

SAMENWERKING M.B.T. DE OPSPORING

De bijdrage van hulpverleningsdiensten aan de opsporing van vermiste personen moet sterk gerelativeerd worden. Het gebeurt echter geregeld dat opsporingsdiensten contact opnemen met de hulpverlening, met een signalement van een vermist persoon, zeker wanneer het om een minderjarige gaat. In de centra Algemeen Welzijnswerk (JAC's, crisiscentra,...) is op basis van jarenlange ervaring een gedragslijn ontwikkeld i.v.m. het 'signaleren' van weglopers aan ouders of politie. In eerste instantie wordt de jongere zelf ervan overtuigd dat het belangrijk is om zelf of via een tussenpersoon (dit kan ook de sociale dienst van politie of rijkswacht zijn) de ouders op de hoogte te stellen. In het overgrote deel van de gevallen gebeurt dit probleemloos.

Opsporingsdiensten hebben er o.i. alle 'belang' bij om het anonimiteitsprincipe te respecteren, dat in vele hulpverleningsdiensten

wordt vooropgesteld. Het feit dat jonge weglopers terecht kunnen in een soort 'vrijplaats', waarin zij vertrouwen hebben en kunnen geholpen worden, zal in zeer veel gevallen bijdragen tot een snelle en respectvolle afwikkeling van verdwijningsdossiers. Dit alles vereist echter een goede informele bekendheid én verstandhouding tussen justitie/politie en deze hulpverleningsdiensten, zonder dat dit het imago van deze diensten t.a.v. de hulpzoekende schaadt. Voor hulpverleners is dit een noodzakelijke, maar niet altijd even eenvoudige evenwichtsoefening.

SAMENWERKING M.B.T. HULPVERLENING EN BIJSTAND

Via een goed samenspel tussen hulpverlening en politie/justitie dienen de mogelijkheden van vrijwillige hulpverlening maximaal benut te worden, vooral gedurende de eerste dagen of de zgn. 'rust- en overwegingsperiode' waarvan eerder sprake. De richtlijnen m.b.t. de opsporing van vermiste personen zouden op dit vlak moeten aangevuld worden i.f.v. het maximaal openhouden van vrijwillige hulpverleningsmogelijkheden gedurende die eerste periode. Deze werkwijze schept een juridische ruimte voor de hulpverlening aan minderjarige weglopers. De jongere zal zich vanuit een tijdelijke veiligheid (hij/zij wordt immers niet gedwongen om terug naar huis te gaan) ernstig genomen voelen, wat het opnemen van een wederzijds engagement in de hulpverleningsrelatie bevordert. De ouders worden als belangrijke, doch niet enige partij betrokken. Zij kunnen – ook door de houding van politie of parket aangemoedigd worden om actief deel te nemen aan de hulpverlening.

Samengevat...

... zetten we de belangrijkste punten nog even op een rijtje.

- Het weglooptgedrag van kinderen/jongeren heeft in eerste instantie een *signaalfunctie*.

- Daarom dient het *autonoom recht op hulpverlening* van de minderjarige wegloper

erkend te worden, inclusief de wens om (tijdelijk) niet naar huis terug te keren.

- Door een permanente evaluatie van de praktijk van opsporing en verhoor van vermiste personen (o.m. van weglopers) en de richtlijnen die terzake door de Minister van Justitie in juli 1997 werden gegeven, moet o.m. voorkomen worden dat de *oorzaken van het weglopen* (die mogelijk ernstig kunnen zijn, b.v. mishandeling in het gezin) onvoldoende ernstig worden genomen.

- M.b.t. de opsporing en opvang van weglopers zijn goede *afspraken en werkrelaties* noodzakelijk tussen hulpverleningsdiensten enerzijds en politie en justitie anderzijds. Deze werkafspraken moeten in de eerste plaats het autonoom recht op hulpverlening van weglopers veilig stellen, ongeacht hun min- of meerderjarigheid. Concreet pleiten we voor een periode tot ongeveer 10 dagen, waarbinnen alle mogelijkheden van vrijwillige hulpverlening worden uitgeput. Door een hulpverlenings- en opvangstructuur aan te bieden, die het vertrouwen van de jongere kan wegdragen, zullen heel wat verdwijningsdossiers op een effectieve en menselijke manier kunnen afgehandeld worden.

Ludo SERRIEN
bijdrage van Lucien RAHOENS

Signalement boek

SENAEVE, P., *Compendium van het jeugdbeschermingsrecht*, Leuven, Acco, 1998, 191 p.

Dit boek, dat de neerslag vormt van het onderricht dat de auteur gedurende een aantal jaren heeft verschaft aan de KULeuven, biedt in hoofdzaak een beknopt overzicht van het jeugdbeschermingsrecht *sensu stricto*. In het boek wordt vooreerst de historische evolutie van de materie behandeld. Daarna wordt ingegaan op zowel de buitengerechtelijke als de gerechtelijke jeugdbescherming. Wat de materies die behoren tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen betreft, beperkt de auteur zich in essentie tot de Vlaamse Gemeenschap,